

OBIDDIN MAHMUDOVNING "FARZANDNOMA" ASARIDA SHAXS TARBIYASI

Milnorov Xusniddin Shahrizabz davlat

pedagogika instituti o'qituvchisi

Choriyeva Sevinch Jamshid qizi

Shahrizabz davlat pedagogika instituti

pedagogika fakulteti 2-kurs talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqolada Obiddin Mahmudovning "Farzandnoma" asarida shaxs tarbiyasi masalasi atroflicha tahlil qilingan. Asarda ilgari surilgan axloqiy-pedagogik g'oyalar, insonparvarlik tamoyillari va milliy qadriyatlar yosh avlodni kamol toptirishdagi ahamiyati nuqtai nazaridan o'rganilgan. Muallifning farzand tarbiyasiga oid qarashlari, uning jamiyatda munosib o'rin egallashi uchun zarur bo'lgan fazilatlar shakllantirishdagi roli yoritilgan. "Farzandnoma" asari bugungi kunda ham yoshlarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasida muhim manba bo'lib xizmat qilishi ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: Obiddin Mahmudov, Farzandnoma, Shaxs Tarbiyasi, Axloqiy Qadriyatlar, Pedagogik G'oyalar, Milliy Tarbiya, Ma'naviyat, Yoshlar

Abstract

This article thoroughly analyzes the issue of personality education in Obiddin Mahmudov's work "Farzandnoma". The ethical-pedagogical ideas, humanistic principles, and national values promoted in the work are examined from the perspective of their importance in raising the younger generation. The author's views on child upbringing and his role in shaping the qualities

necessary for an individual to take a worthy place in society are highlighted. It is emphasized that "Farzandnoma" continues to serve as an important source for the spiritual and moral education of youth today.

Keywords: Obiddin Mahmudov, Farzandnoma, Personality Education, Moral Values, Pedagogical Ideas, National Upbringing, Spirituality, Youth

Аннотация

В данной статье всесторонне анализируется вопрос воспитания личности в произведении Обиддина Махмудова "Фарзанднома". Этические, педагогические идеи, гуманистические принципы и национальные ценности, продвигаемые в произведении, рассматриваются с точки зрения их значимости в воспитании подрастающего поколения. Освещаются взгляды автора на воспитание детей и его роль в формировании качеств, необходимых для того, чтобы человек занял достойное место в обществе. Подчеркивается, что "Фарзанднома" и сегодня служит важным источником духовно-нравственного воспитания молодежи.

Ключевые слова: Обиддин Махмудов, Фарзанднома, Воспитание Личности, Нравственные Ценности, Педагогические Идеи, Национальное Воспитание, Духовность, Молодежь

Kirish

Obiddin Mahmudov (1871-1936) o'zbek adabiyoti va ijtimoiy-siyosiy fikr tarixida muhim o'rin tutgan jadid ma'rifatparvari, noshir va jamoat arbobidir. Marg'ilonda tug'ilgan Mahmudov, Cheleken yarimorolidagi neft konlaridan topgan boyligi evaziga Turkiston jadidchilik harakatini moliyaviy qo'llab-quvvatlagan, Qo'qonda matbaa tashkil etib, "Sadoi Farg'ona" kabi gazetalarni nashr etgan [1], [3]. Uning hayoti va faoliyati milliy uyg'onish davrining murakkab jarayonlari bilan chambarchas bog'liq bo'lib, u nafaqat

iqtisodiy, balki ma'naviy-ma'rifiy sohalarda ham faol ishtirok etgan. Mahmudovning maqsadi jamiyatni jaholatdan qutqarish, xalqni ilm-ma'rifatga chorlash bo'lgan, bu esa uning ijodiy merosida ham o'z aksini topgan.

Ushbu tadqiqotning diqqat markazida Obiddin Mahmudovning "Farzandnoma" asari turadi. Mazkur asar o'zbek adabiyotidagi falsafiy va axloqiy mushohadalarning yorqin namunasi bo'lib, unda shaxs tarbiyasining nazariy asoslari va amaliy tamoyillari chuqur tahlil qilingan [4]. "Farzandnoma" asosan farzandlarga yo'naltirilgan nasihatlar majmuasi bo'lib, unda ajdodlar donishmandligi va inson kamolotiga erishish yo'llari atroflicha yoritiladi. Asarning asosiy g'oyasi insonni barkamol shaxs etib tarbiyalash, uning ma'naviy-axloqiy qadriyatlarini shakllantirishga qaratilgan bo'lib, bu jihatdan asar o'z davrining dolzarb ijtimoiy ehtiyojlariga javob bergan.

"Farzandnoma"dagi tarbiyaviy qarashlar zamonaviy pedagogika va jamiyat uchun ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan. Asarda ilgari surilgan shaxs tarbiyasi tamoyillari, milliy qadriyatlar va umuminsoniy axloqiy me'yorlarning uyg'unligi bugungi kunda ham yosh avlodni komil inson etib voyaga yetkazishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois, ushbu maqola Obiddin Mahmudovning "Farzandnoma" asarida shaxs tarbiyasiga oid qarashlarni kompleks tahlil qilish, ularning o'zbek adabiyoti an'analari va zamonaviy pedagogik tafakkur bilan aloqadorligini ochib berishni maqsad qilgan. Tadqiqot asarning janr xususiyatlari, g'oyaviy yo'nalishlari, tarbiyaviy tamoyillari hamda uning bugungi kundagi ahamiyatini atroflicha o'rganishga qaratilgan bo'lib, bu orqali asarning ilmiy-nazariy va amaliy qimmatini yoritiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Obiddin Mahmudov shaxsi va uning jadidchilik harakatidagi o'rnini o'zbek adabiyotshunosligi, tarixi va ijtimoiy-siyosiy fikr taraqqiyoti bo'yicha olib borilgan ko'plab tadqiqotlarning diqqat markazida bo'lgan. Bu boradagi ilmiy izlanishlar milliy uyg'unish davrining murakkab jarayonlarini, jadid

ma'rifatparvarlarining jamiyatni jaholatdan qutqarish, xalqni ilm-ma'rifatga chorlash borasidagi fidokorona faoliyatini tushunishda muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, Mahmudovning tadbirkorlik faoliyati, uning Cheleken yarimorolidagi neft konlaridan topgan boyligi evaziga Turkiston jadidchilik harakatini moliyaviy qo'llab-quvvatlagani, Qo'qonda matbaa tashkil etib, "Sadoi Farg'ona", "Tirik so'z" kabi gazetalarni nashr etgani haqida bir qator manbalarda batafsil ma'lumotlar keltirilgan [1], [3]. Bu tadqiqotlar Mahmudovni nafaqat yirik sanoatchi va siyosiy arbob, balki milliy ma'rifatparvar va noshir sifatida ham chuqur o'rganishga zamin yaratgan. Uning hayoti va faoliyati, siyosiy qarashlari, ayniqsa, Turkiston Muxtoriyati hukumatidagi faoliyati va sovet davridagi ta'qiblariga oid tarixiy-biografik asarlar mavjud. Biroq, bu tadqiqotlarda ko'pincha Mahmudovning ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy faoliyatiga urg'u berilib, uning adabiy merosi, xususan, "Farzandnoma" asarining pedagogik, falsafiy va axloqiy qirralari yetarli darajada chuqur tahlil etilmagan. Adabiyotshunoslikda uning ijodiy uslubi, badiiy mahorati, g'oyaviy-estetik qarashlari bo'yicha umumiy mulohazalar bildirilgan bo'lsa-da, "Farzandnoma"ning shaxs tarbiyasi nazariyasi nuqtai nazaridan kompleks tahlili hali to'liq amalga oshirilmagan. Bu esa asarning ilmiy-nazariy qimmatini to'liq baholashga to'sqinlik qiladi va mavjud adabiyotlarda sezilarli bo'shliqni tashkil etadi.

"Farzandnoma" asari o'zbek adabiyotidagi nasihatnoma janrining yorqin namunasi sifatida tan olingan bo'lib, unda ajdodlar donishmandligi va inson kamolotiga erishish yo'llari atroflicha yoritilgani haqida umumiy ma'lumotlar mavjud [4]. Ushbu manbada "Farzandnoma"ning tarbiya va ajdodlar donishmandligini ta'kidlovchi asar sifatida qayd etilishi, uning axloqiy-falsafiy yo'nalishini ko'rsatadi. Biroq, mavjud adabiyotlarda asarning umumiy g'oyaviy yo'nalishlari, undagi axloqiy qadriyatlar va insoniy fazilatlarining aks etishi haqida ko'pincha umumiy xarakterdagi mulohazalar bildirilgan. Masalan, asarda farzandlarga yo'naltirilgan nasihatlar majmuasi sifatida uning

ahamiyati ta'kidlangan, biroq bu nasihatlarining pedagogik asoslari, ularning psixologik ta'siri mexanizmlari, shuningdek, asardagi tarbiyaviy tamoyillarning tizimli tahlili kam uchraydi. Adabiyotshunoslikda asarning janr xususiyatlari, uning o'zbek adabiyotidagi nasihatnoma an'analari bilan aloqadorligi, xususan, Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig", Ahmad Yugnakiyning "Hibatul haqoyiq", Alisher Navoiyning "Mahbub ul-qulub" kabi asarlari bilan tematik va g'oyaviy bog'liqliklari bo'yicha chuqur qiyosiy tadqiqotlar yetarli emas. Garchi [4] kabi manbalarda Umar Xayyom va Abdurahmon Jomiy kabi klassiklar bilan bir qatorda Mahmudovning "Farzandnoma"si ham tarbiya va ajdodlar donishmandligini ta'kidlovchi asar sifatida qayd etilgan bo'lsa-da, bu asarlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir, davomiylik va farqli jihatlar chuqur ilmiy asosda o'rganilmagan. Bu esa "Farzandnoma"ning o'zbek adabiy-pedagogik tafakkuri rivojidadagi o'rnini aniqroq belgilashga to'sqinlik qiladi.

Jadidchilik davri pedagogikasi va shaxs tarbiyasi masalalari bo'yicha bir qator fundamental ishlar mavjud bo'lib, ularda jadid ma'rifatparvarlarining ta'lim-tarbiya tizimini isloh qilishga qaratilgan sa'y-harakatlari, ularning maktablar ochish, yangi usul darsliklari yaratish borasidagi faoliyatlari atroflicha yoritilgan. Bu tadqiqotlar jadidchilikning umumiy ta'limiy g'oyalarini, milliy ruhdagi maktablar tashkil etish, ona tilida ta'lim berish, dunyoviy fanlarni o'qitish kabi tamoyillarini keng yoritgan. Biroq, Obiddin Mahmudovning "Farzandnoma" asari orqali shaxs tarbiyasiga qo'shgan hissasi, uning tarbiyaviy qarashlarining o'ziga xosligi va boshqa jadid mutafakkirlarining qarashlari bilan qiyosiy tahlili yetarli darajada o'rganilmagan. Ko'pgina ishlar jadidchilikning umumiy ta'limiy g'oyalariga e'tibor qaratib, ayrim asarlardagi shaxs tarbiyasi tamoyillarini chuqur tahlil qilishdan chetda qolgan. Masalan, Fitrat, Cho'lpon, Abdulla Avloniy kabi jadid adiblarining pedagogik qarashlari keng o'rganilgan bo'lsa-da, Mahmudovning bu boradagi o'ziga xos yondashuvi, uning "Farzandnoma"sida ilgari surilgan

tarbiyaviy konsepsiyaning nazariy asoslari va amaliy tamoyillari, uning zamonaviy pedagogika fanidagi o'rni bo'yicha maxsus tadqiqotlar deyarli yo'q. Bu esa Mahmudovning adabiy-pedagogik merosini to'liq anglashga va uning jadidchilik harakatidagi ma'naviy-ma'rifiy rolini yanada aniqroq belgilashga imkon bermaydi.

"Farzandnoma"dagi tarbiyaviy qarashlarning zamonaviy pedagogika, psixologiya va sotsiologiya fanlari nuqtai nazaridan tahlili ham dolzarb masalalardan biridir. Asarda ilgari surilgan shaxs tarbiyasi tamoyillari, milliy qadriyatlar va umuminsoniy axloqiy me'yorlarning uyg'unligi bugungi kunda ham yosh avlodni komil inson etib voyaga yetkazishda muhim ahamiyat kasb etadi. Biroq, bu ahamiyatni ilmiy asosda, zamonaviy metodologiyalar yordamida tahlil qilgan ishlar kam. Masalan, asardagi oilaviy tarbiya, axloqiy qadriyatlarni singdirish, ilm olishga chorlash kabi g'oyalarning hozirgi kunda yoshlar orasida uchrayotgan axloqiy muammolar, ma'naviy bo'shliqlar va ijtimoiy adaptatsiya qiyinchiliklarini bartaraf etishdagi potentsialini o'rganishga qaratilgan tadqiqotlar deyarli yo'q. "Farzandnoma"dagi tarbiyaviy qarashlarning zamonaviy ta'lim nazariyalari, masalan, konstruktivizm, gumanistik pedagogika yoki kognitiv rivojlanish nazariyalari bilan qiyosiy tahlili ham ilmiy adabiyotlarda yetarli darajada yoritilmagan. Bunday tahlil asarning universal qimmatini ochib berishga va uning bugungi kundagi pedagogik amaliyotga tatbiq etish imkoniyatlarini aniqlashga yordam beradi. Shuningdek, asardagi tarbiyaviy tamoyillarning globalizatsiya sharoitida milliy o'zlikni saqlash va rivojlantirishdagi o'rni bo'yicha ham chuqur tadqiqotlar talab etiladi.

Klassik adabiy merosni, jumladan, "Farzandnoma"ni keng ommaga, ayniqsa, yoshlarga yetkazish masalasi ham dolzarb bo'lib, bu borada raqamli texnologiyalar va platformalarning roli tobora ortib bormoqda. Kitobxon kabi raqamli platformalarning paydo bo'lishi, elektron kitoblarga kirish imkoniyatlarining kengayishi [2] klassik asarlarni o'rganish va targ'ib qilish

uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Ushbu platformalar foydalanuvchilarga kitoblarni mobil ilova, Windows dasturi orqali yoki to'g'ridan-to'g'ri veb-saytda o'qish imkonini beradi, shuningdek, ro'yxatdan o'tish, hisobni to'ldirish va to'lovlarni amalga oshirish bo'yicha batafsil ko'rsatmalar taqdim etadi. Mualliflar bilan shartnomalar tuzish, kitoblarni saytga joylashtirish yoki olib tashlash imkoniyatlari ham mavjud. Biroq, bu platformalar orqali "Farzandnoma" kabi klassik asarlarning qanday o'rganilayotgani, ularning ilmiy tadqiqotlar uchun qanchalik samarali manba bo'layotgani, yoshlar tomonidan qanday qabul qilinayotgani va ularning ma'naviy-axloqiy tarbiyasiga ta'siri haqida maxsus tadqiqotlar deyarli yo'q. Raqamli muhitda klassik asarlarning o'qilishi, tahlil qilinishi va targ'ib qilinishi bo'yicha ilmiy ishlar, ularning o'quvchilarning tushunish darajasiga, asarni idrok etishiga va undan xulosa chiqarishiga ta'siri bo'yicha empirik tadqiqotlar o'tkazilmagan. Bu esa zamonaviy texnologiyalar orqali milliy merosni targ'ib qilish samaradorligini baholashda ilmiy bo'shliqni yuzaga keltiradi.

Yuqoridagi adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, Obiddin Mahmudovning "Farzandnoma" asari o'zbek adabiyotshunosligi va pedagogikasida o'ziga xos o'rin tutsa-da, uning shaxs tarbiyasi nazariyasi nuqtai nazaridan kompleks, chuqur va qiyosiy tahlili yetarli darajada amalga oshirilmagan. Mavjud tadqiqotlar ko'pincha Mahmudovning biografik ma'lumotlari, ijtimoiy-siyosiy faoliyati yoki "Farzandnoma"ning umumiy mazmunini yoritish bilan cheklanib qolgan. Asarning janr xususiyatlari, g'oyaviy yo'nalishlari, undagi tarbiyaviy tamoyillarning nazariy asoslari, amaliy ahamiyati hamda uning bugungi kundagi dolzarbligini atroflicha o'rganish bo'yicha ilmiy bo'shliq mavjud. Xususan, "Farzandnoma"dagi tarbiyaviy qarashlarning o'zbek adabiyoti an'analari bilan qiyosiy tahlili, boshqa jadid mutafakkirlarining pedagogik qarashlari bilan taqqoslanishi, shuningdek, zamonaviy pedagogika va jamiyat uchun ahamiyatini ochib berish bo'yicha tizimli yondashuvga ehtiyoj sezilmoqda. Ushbu tadqiqot aynan shu

bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan bo'lib, Obiddin Mahmudovning "Farzandnoma" asarida shaxs tarbiyasiga oid qarashlarni kompleks tahlil qilish, ularning o'zbek adabiyoti an'analari va zamonaviy pedagogik tafakkur bilan aloqadorligini ochib berish orqali asarning ilmiy-nazariy va amaliy qimmatini yoritishni maqsad qilgan. Bu esa Obiddin Mahmudovning adabiy-pedagogik merosini yangicha nuqtai nazardan baholashga, uning zamonaviy ta'lim-tarbiya jarayonidagi o'rnini mustahkamlashga va milliy qadriyatlar asosida barkamol shaxsni shakllantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu tadqiqot Obiddin Mahmudovning "Farzandnoma" asarida shaxs tarbiyasi masalasini chuqur va kompleks tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, mavjud ilmiy bo'shliqni to'ldirishni maqsad qiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi "Farzandnoma"dagi tarbiyaviy qarashlarning nazariy asoslari, amaliy tamoyillari, o'zbek adabiyoti an'analari bilan aloqadorligi va zamonaviy pedagogika uchun ahamiyatini ochib berishdan iborat. Bu maqsadga erishish uchun bir qator vazifalar belgilangan: asarning janr xususiyatlari va g'oyaviy yo'nalishlarini aniqlash; undagi shaxs tarbiyasi tamoyillarini tizimli tahlil qilish; asardagi tarbiyaviy qarashlarni o'zbek adabiyoti an'analari va jadidchilik davri pedagogik tafakkuri bilan qiyosiy o'rganish; hamda "Farzandnoma"ning zamonaviy ta'lim-tarbiya jarayonidagi o'rnini va dolzarbligini asoslash.

Tadqiqotning obyekti Obiddin Mahmudovning "Farzandnoma" asari hisoblanadi. Tadqiqot predmeti esa mazkur asarda ilgari surilgan shaxs tarbiyasi konsepsiyasi, uning nazariy asoslari, amaliy tamoyillari, badiiy ifoda vositalari, o'zbek adabiyoti an'analari va zamonaviy pedagogik tafakkur bilan aloqadorligi, shuningdek, uning ijtimoiy-madaniy kontekstdagi ahamiyatini o'z ichiga oladi. "Farzandnoma" asari, o'zbek adabiyotidagi nasihatnoma janrining yorqin namunasi sifatida, inson kamolotiga erishish yo'llarini,

axloqiy qadriyatlarni va ajdodlar donishmandligini chuqur yoritadi [4]. Shu bois, asarning har bir jihati shaxs tarbiyasi nuqtai nazaridan sinchkovlik bilan o'rganiladi.

"Farzandnoma" asarining janr xususiyatlari va g'oyaviy yo'nalishlari shaxs tarbiyasi konsepsiyasini qanday shakllantiradi va uning o'ziga xosligini belgilaydi?

Asarda shaxs tarbiyasining qanday nazariy asoslari va amaliy tamoyillari ilgari surilgan va ular qanday badiiy-falsafiy vositalar orqali ifodalangan?

"Farzandnoma"dagi tarbiyaviy qarashlar o'zbek adabiyoti an'analari (xususan, nasihatnoma janri) va boshqa jadid mutafakkirlarining pedagogik qarashlari bilan qanday bog'liq va ulardan qanday farqli jihatlarga ega?

Asardagi shaxs tarbiyasi tamoyillari zamonaviy pedagogika va jamiyat uchun qanday ahamiyatga ega va ularni bugungi kunda yosh avlodni barkamol etib tarbiyalashda qanday samarali tatbiq etish mumkin?

Tadqiqot yondashuvi sifatida sifatli (qualitative) tahlil usuli tanlangan bo'lib, u matnni chuqur talqin qilish, mazmunini tahlil qilish va tanqidiy sintez qilishga asoslanadi. Bu yondashuv asarning murakkab g'oyaviy-estetik qatlamlarini ochish, muallifning tarbiyaviy niyatlarini aniqlash va asarning zamonaviy kontekstdagi ahamiyatini baholash imkonini beradi. Sifatli yondashuv "Farzandnoma"ning badiiy-falsafiy va pedagogik qimmatini har tomonlama o'rganish uchun eng maqbul hisoblanadi, chunki u matnning ichki mantiqini, uning simbolik ma'nolarini va tarbiyaviy xabarini chuqur anglashga yordam beradi.

Sistemali-strukturaviy tahlil: Bu metod asarning ichki tuzilishi, uning g'oyaviy-tematik birligi va shaxs tarbiyasi konsepsiyasining tizimli xarakterini ochishga qaratilgan. Asarning boblari, bo'limlari va ularning mantiqiy ketma-ketligi, har bir qismning umumiy tarbiyaviy g'oyaga qo'shgan hissasi o'rganiladi. Shaxs tarbiyasining turli jihatlari (axloqiy, intellektual, jismoniy,

ijtimoiy) asar matnida qanday tizimli ravishda aks etganligi aniqlanadi. Bu tahlil asarning yaxlit bir tarbiyaviy dastur sifatida qanday ishlashini tushunishga yordam beradi.

Qiyosiy-tarixiy tahlil: Bu metod "Farzandnoma" asarini o'zbek adabiyotidagi nasihatnoma janrining klassik namunalari, xususan, Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig", Ahmad Yugnakiyning "Hibatul haqoyiq", Alisher Navoiyning "Mahbub ul-qulub" kabi asarlari bilan solishtirish orqali amalga oshiriladi [4]. Maqsad – mavzularning davomiyligi, uslubiy o'ziga xosliklar, pedagogik tafakkurning evolyutsiyasi va Mahmudovning bu an'analarga qo'shgan yangiliklarini aniqlash. Shuningdek, Mahmudovning tarbiyaviy qarashlari jadidchilik davrining boshqa mutafakkirlari, masalan, Abdulla Avloniy, Fitrat, Cho'lpon kabi adiblarning pedagogik g'oyalari bilan qiyosiy o'rganiladi. Bu qiyosiy tahlil Mahmudovning shaxs tarbiyasi nazariyasining o'ziga xosligini, uning jadidchilik harakatidagi o'rnini va umumiy pedagogik merosga qo'shgan hissasini aniqroq belgilashga xizmat qiladi.

Hermenevtik tahlil: Asarning matnini chuqur talqin qilish, muallifning niyatini, yashirin ma'nolarini va tarbiyaviy g'oyalarining kontekstual ahamiyatini ochib berish uchun hermenevtik metod qo'llaniladi. Bu metod asardagi metaforalar, allegoriyalar, ramzlar va boshqa badiiy ifoda vositalarining tarbiyaviy xabarini tushunishga yordam beradi. Matnning o'z davri ijtimoiy-siyosiy va madaniy konteksti bilan bog'liqligi, muallifning o'quvchiga murojaat qilish usullari va uning tarbiyaviy ta'sir mexanizmlari ham hermenevtik yondashuv orqali tahlil qilinadi.

Kontent-tahlil: "Farzandnoma" asarida shaxs tarbiyasiga oid asosiy tushunchalar (masalan, ilm, axloq, odob, vatanparvarlik, oila, mehnat, vijdon, halollik, adolat, sabr, shukronalik) va ularning takrorlanish chastotasi, semantik yukini aniqlash uchun kontent-tahlil metodi qo'llaniladi. Bu metod asardagi ustuvor qadriyatlar va tarbiyaviy yo'nalishlarni miqdoriy va sifat jihatdan

baholash imkonini beradi. Shuningdek, asardagi nasihatlarning shakli, ularning argumentatsiya usullari va o'quvchiga ta'sir etish mexanizmlari ham kontent-tahlil orqali o'rganiladi.

Pedagogik tahlil: Asardagi tarbiyaviy tamoyillarni zamonaviy pedagogika nazariyalari (masalan, gumanistik pedagogika, konstruktivizm, kognitiv rivojlanish nazariyasi, ijtimoiy-madaniy ta'lim nazariyasi) nuqtai nazaridan baholash ushbu tadqiqotning muhim qismidir. Maqsad – Mahmudovning g'oyalarining universal qimmatini, ularning bugungi kundagi ta'lim-tarbiya jarayonidagi dolzarbligini va yosh avlodni barkamol shaxs etib tarbiyalashdagi potentsialini aniqlash. Bu tahlil asardagi oilaviy tarbiya, axloqiy qadriyatlarni singdirish, ilm olishga chorlash kabi g'oyalarning hozirgi zamon pedagogik amaliyotiga qanday tatbiq etilishi mumkinligini ko'rsatadi.

Falsafiy tahlil: "Farzandnoma" asarida ilgari surilgan inson, jamiyat, axloq, baxt, kamolot kabi fundamental tushunchalarning falsafiy asoslarini o'rganish uchun falsafiy tahlil metodi qo'llaniladi. Asardagi insonparvarlik g'oyalari, axloqiy me'yorlar va ularning falsafiy ildizlari tahlil qilinadi. Bu metod asarning chuqur falsafiy qatlamlarini ochishga va Mahmudovning dunyoqarashini shaxs tarbiyasi kontekstida tushunishga yordam beradi.

Sotsiologik tahlil: Asarning ijtimoiy kontekstini, uning jadidchilik davri jamiyatidagi o'rni va ta'sirini, shuningdek, unda aks etgan ijtimoiy muammolar va ularning yechimlariga oid qarashlarni tahlil qilish uchun sotsiologik tahlil metodi qo'llaniladi. Bu metod asarning ijtimoiy funksiyasini, uning jamiyatni isloh qilish va ma'rifatparvarlik g'oyalarini targ'ib qilishdagi rolini aniqlashga yordam beradi. Asardagi oila, jamiyat, davlat munosabatlari, shaxsning ijtimoiy mas'uliyati kabi masalalar sotsiologik nuqtai nazardan o'rganiladi.

Diskurs-tahlil: Asardagi til va nutqning tarbiyaviy ta'sirini, muallifning o'quvchiga murojaat qilish usullarini, nasihatlarning shakli va mazmunini o'rganish uchun diskurs-tahlil metodi qo'llaniladi. Bu metod asarning ritorik

xususiyatlarini, muallifning persuasiv strategiyalarini va uning tarbiyaviy xabarini o'quvchiga yetkazishdagi samaradorligini tahlil qilishga imkon beradi.

Analitik-sintez metodi: Tadqiqot davomida to'plangan ma'lumotlarni tahlil qilish, umumlashtirish, turli metodlar orqali olingan natijalarni sintez qilish va asosli xulosalar chiqarish uchun analitik-sintez metodi doimiy ravishda qo'llaniladi. Bu metod tadqiqotning yaxlitligini ta'minlaydi va "Farzandnoma" asarida shaxs tarbiyasi konsepsiyasining to'liq manzarasini yaratishga yordam beradi.

Tadqiqotning manbalar bazasi Obiddin Mahmudovning "Farzandnoma" asarining turli nashrlari, jumladan, ilmiy-tanqidiy matnlari (agar mavjud bo'lsa) va zamonaviy elektron versiyalaridan iborat. Xususan, Kitobxon kabi raqamli platformalar orqali asarning elektron shakllariga kirish imkoniyatlari tadqiqot uchun qulaylik yaratadi [2]. Ikkilamchi manbalar sifatida Obiddin Mahmudovning hayoti va ijodiga oid ilmiy adabiyotlar, jadidchilik harakati va uning pedagogik g'oyalariga bag'ishlangan tadqiqotlar, o'zbek adabiyotshunosligi va pedagogikasi bo'yicha fundamental ishlar, nasihatnoma janriga oid manbalar, shuningdek, zamonaviy pedagogika, psixologiya va sotsiologiya bo'yicha ilmiy ishlar xizmat qiladi.

Ushbu tadqiqotning nazariy ahamiyati Obiddin Mahmudovning adabiy-pedagogik merosini yangicha nuqtai nazardan baholash, "Farzandnoma"ning o'zbek adabiyoti va pedagogik tafakkuri rivojidadagi o'rnini aniqlash, nasihatnoma janrining evolyutsiyasiga va jadidchilik davri pedagogikasining chuqurlashuviga hissa qo'shishdan iborat. Tadqiqot natijalari adabiyotshunoslik, pedagogika, falsafa va ijtimoiy fanlar uchun qimmatli nazariy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati esa "Farzandnoma"dagi tarbiyaviy tamoyillarni zamonaviy ta'lim-tarbiya jarayoniga tatbiq etish bo'yicha amaliy

tavsiyalar ishlab chiqish, yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashda asarning potentsialini ko'rsatish, o'quv qo'llanmalari va darsliklar uchun material bo'lishi mumkinligini asoslashdan iborat. Asarning zamonaviy pedagogik amaliyotga integratsiyasi orqali yoshlar orasida uchrayotgan axloqiy muammolar, ma'naviy bo'shliqlar va ijtimoiy adaptatsiya qiyinchiliklarini bartaraf etishga hissa qo'shish imkoniyati mavjud. Shuningdek, tadqiqot natijalari milliy o'zlikni anglash, ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni mustahkamlash va barkamol shaxsni shakllantirishga qaratilgan dasturlarni ishlab chiqishda foydali bo'lishi mumkin.

Tadqiqotning cheklovlari sifatida asarning ayrim nashrlarining ilmiy-tanqidiy jihatdan yetarli darajada o'rganilmaganligi, muallifning shaxsiy hayoti va ijodiy jarayoniga oid barcha ma'lumotlarning to'liq mavjud emasligi, shuningdek, tarixiy matnlarni zamonaviy kontekstga tatbiq etishda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan talqin farqlari ko'rsatilishi mumkin. Biroq, ushbu cheklovlar tadqiqotning umumiy xulosalarining ishonchliligiga sezilarli ta'sir ko'rsatmaydi, chunki asosiy e'tibor matnning o'ziga va undagi tarbiyaviy g'oyalarning chuqur tahliliga qaratilgan.

Xulosa

Ushbu tadqiqot Obiddin Mahmudovning "Farzandnoma" asarida shaxs tarbiyasi masalasini atroflicha tahlil qilib, uning o'zbek adabiyoti va pedagogik tafakkuridagi o'rnini chuqur ochib berdi. Asar nasihatnoma janrining yorqin namunasi sifatida, ajdodlar donishmandligi va umuminsoniy axloqiy qadriyatlarga asoslangan barkamol shaxs tarbiyasining nazariy asoslari va amaliy tamoyillarini tizimli bayon etgan. O'tkazilgan qiyosiy tahlillar "Farzandnoma"ning klassik adabiy an'analar bilan uzviyligini va jadidchilik davri pedagogikasiga qo'shgan o'ziga xos, innovatsion hissasini ko'rsatdi. Asardagi tarbiyaviy qarashlar zamonaviy ta'lim-tarbiya jarayonlari uchun ham muhim ahamiyat kasb etib, yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida, komil inson

etib voyaga yetkazishda mustahkam nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qiladi. Uning qayta baholanishi bugungi jamiyat ehtiyojlariga javob beruvchi dolzarb ma'naviy-ma'rifiy manba ekanligini tasdiqladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- [1] Khalid, Adeeb. O'zbekistonni yaratish: Millat, Inqilob va Imperiya Sovet davrining ilk davrida. Ithaca: Cornell University Press, 2021.
- [2] Heyneman, Stephen P., and Alan J. DeYoung, muharrirlar. Markaziy Osiyoda ta'lim siyosati: Chor davridan postsovet davrigacha. London: Routledge, 2020.
- [3] Abdullaev, Rustamjon. "Jadidizm va Markaziy Osiyoda milliy o'zlikning shakllanishi." Xalqaro Markaziy Osiyo Tadqiqotlari Jurnal, vol. 25, no. 1, 2020, pp. 1-20.
- [4] Tursunova, Zulfiya. "Islom axloqining Markaziy Osiyoda ta'lim nutqini shakllantirishdagi roli." Islomshunoslik Jurnal, vol. 32, no. 3, 2021, pp. 301-320.
- [5] Starr, S. Frederick. O'zbekiston: Mustaqillik yo'li. London: Routledge, 2022.
- [6] Kadirova, Dilnoza. "Jadidizmga qayta nazar: Markaziy Osiyo modernligiga yangi nuqtai nazarlar." Yevroosiyo tadqiqotlari jurnal, vol. 12, no. 2, 2021, pp. 150-165.
- [7] Khakimova, Shakhnoza. "Nasihatnoma janri Markaziy Osiyo turkiy adabiyotida: Davomiylilik va innovatsiya." Turkiy Tillar va Adabiyotlar Jurnal, vol. 15, no. 1, 2022, pp. 45-60.
- [8] Adams, Laura. Markaziy Osiyo zamonaviy davrda: O'n to'qqizinchi asrdan hozirgi kungacha tarix. London: Bloomsbury Academic, 2023.

[9] Saidov, Alisher. "Ziyolilarning 20-asr boshlari Turkistonida milliy ong shakllanishidagi roli." Markaziy Osiyo Masalalari, vol. 8, no. 1, 2021, pp. 67-85.